

*Branislav Ristivojević**

Pravni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

NEGATIVNA KRIMINALNO-POLITIČKA KRETANJA U MATERIJALNOM KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU SRBIJE OD DONOŠENJA KZ: TEMELJNO OPREDELJENJE ZAKONODAVCA ILI INCIDENT

Apstrakt: Srpski zakonodavac je planiranim (januar 2012. godine) ili izvršenim (2009. godine) izmenama u materijalnom krivičnom zakonodavstvu RS značajno odstupio od izvorne kriminalno-političke platforme na kojoj je izgrađen KZ 2005. godine. U ovom radu pisac je kritičkim pristupom pomenutoj zakonodavnoj delatnosti obrazložio svaku njenu manjkavost, a zatim ih svrstao u grupe po vrsti štetnog dejstva ne samo na celinu KZ, već i na njegove izvorne kriminalno-političke ciljeve.

Pisac, u zaključku rada, zauzima stav da je do ovih negativnih kriminalno-političkih kretanja u materijalnom krivičnom zakonodavstvu Srbije došlo zato što je zakonodavac ustuknuo pred pritiskom pojave „punitivne javnosti“.

Zaokružen i potpun odgovor na pitanje da li su ova kretanja temeljna pojava ili incident odnosno da li se i srpski zakonodavac može svrstati u grupu zakonodavaca koje je nauka nazvala „punitivnim populistima“ zavisice i od sadržaja ZID KZ koji je najavljen za jesen 2012. godine.

Ključne reči: Kriminalna politika, krivično pravo, krivični zakonik, punitivna javnost, punitivni populizam.

UVOD

Da bi se opisala, a zatim dala ocena kriminalno-političkih kretanja u materijalnom krivičnom zakonodavstvu Srbije mora se prethodno odrediti vremenski period koji će se sagledati. Sigurno je da bi najbolja ocena bila data ako se sagledaju zakonodavne intervencije u periodu od stupanja na snagu KZ, a to znači od 2006. godine. Naravno da bi toj oceni morala prethoditi kriminalno-politička ocena postavke samog KZ kao neka vrsta referentne tačke, odnosno merila stvari. Stoga će prvi, i kraći, deo rada biti posvećen gruboj oceni kriminalno-političke platforme KZ.¹

* vanredni profesor, rbrane@pf.uns.ac.rs

1 „Prilikom pisanja jednog krivičnog kodeksa veoma je važno koji će se kriminalno-politički, pa i širi pravno-filozofski pristup izabrati kao polazni osnov.“: Z. Stojanović /2005/: Karakteristike predloga Krivičnog zakonika Srbije, *Branic*, br. 1-2, str. 8.

Da kojim slučajem nije bilo ZID KZ 2009. godine i predloga ZID KZ koji je upućen u Narodnu skupštinu januara meseca 2012. godine, kriminalno-politička kretanja u materijalnom krivičnom zakonodavstvu bi se mogla opisati stanjem koje se izgrađuje, Zakonikom od njegovog stupanja na snagu 2006. godine. Ipak, ovim kretanjima u domenu materijalnog krivičnog zakonodavstva zakonodavac je nekoliko puta izmenio i doradio KZ RS na takav način da je doveo u pitanje kriminalno-političku postavku na kojoj je zakonik izgrađen. Zahvaljujući tome je moguće dati delimičnu ocenu kriminalno-političkih kretanja u materijalnom krivičnom zakonodavstvu koja se razlikuje od ocene kriminalno-političke platforme samog KZ. Drugi i treći deo ovog rada biće posvećeni negativnoj oceni tih kretanja kod zakonodavca.

Aprila 2012. godine usvojen je **Predlog Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima** ili kako su ga novinari nazvali **Marijin zakon**. Ovaj predlog iz nekog razloga nije bio upućen u Narodnu skupštinu, ali se njegov tekst mogao naći na internet stranici Vlade RS. Četvrti deo rada biće posvećen ovom predlogu zakona, a njegova kriminalno-politička ocena će se uklopiti u negativnu ocenu prethodnih zakona.

U zaključku ovog referata biće ponuđen jedan, koji se čini najvažniji, od više mogućih odgovora na pitanje koji su razlozi rukovodili zakonodavca kada je aktuelizovao određene teme u materijalnom krivičnom zakonodavstvu 2009. i u januaru 2012. godine.

Da kojim slučajem ZID KZ koji je početkom 2012. godine poslat u Skupštinu nije povučen iz procedure, ta kretanja bi se mogla nazvati „temeljnim“ jer ih se zakonodavac drži, odnosno sledi ih. Nakon povlačenja pomenutog akta u jesen 2012. godine, formirana je nova komisija za izradu novog ZID KZ. Kada se zakonodavac opredeli oko njenog nacrtu biće moguće da se pruži potpuna ocena o kriminalno-političkim kretanjima u materijalnom krivičnom zakonodavstvu RS i da se konačno oceni da li su negativna kretanja koja su uočena temeljno opredeljenje zakonodavca ili incident.

Koja je dakle kriminalnopolitička platforma, odnosno postavka KZ?

1. KRIMINALNO-POLITIČKA POSTAVKA KZ

Kao što je dobro poznato, aktuelni KZ, koji je izglasan septembra 2005. godine, stupio je na snagu 1. januara 2006. godine.² Nakon skoro jednodecenijskih napora, Srbija je osavremenila svoje krivično pravo. Radna verzija Prednacrtu Opšteg dela KZ bila je na dnevnom redu redovnog godišnjeg zasedanja ovog udruženja još 1996. godine, a Posebnog dela, 1998. godine, kada je Nacrt bio gotov.

Budući da skoro 30 godina nismo imali jedinstven i celovit zakonik, donošenje novog je trebalo da predstavlja kako objedinjavanje krivičnog zakonodavstva zemlje u jedinstven kodeks, tako i temeljnu reviziju njegovog stanja radi usaglašavanja sa nastalim promenama u našem državnom i društvenom uređenju i sa savremenim potrebama politike suzbijanja kriminaliteta.³

2 Krivični zakonik, *Službeni glasnik RS*, broj 85/05, 88/05 (ispr.), 107/05 (ispr.)

3 M. Đ. Đorđević /1988/: Osnovne karakteristike Posebnog dela Nacrtu novog Krivičnog zakonika SRJ – objavljeno u: *Aktuelna pitanja tekuće reforme jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva* (priređio S. Bejatović), Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Jugoslavije, Beograd, str. 7.

KZ je pošao od sasvim jasne kriminalno-političke postavke u kojoj je pronađena mera između neophodne i nužne represije, s jedne strane, i prava pojedinca, s druge strane. Utilitaristički pristup je ograničen pravednošću i srazmernošću. Načelo zakonitosti je postavljeno na sam početak KZ, čime je simbolički stavljeno do znanja koji će pojam biti nadmoćan u oblikovanju celokupnog sadržaja kodeksa. Ono je zaista i sprovedeno kroz izbacivanje onih sadržaja u srpskom krivičnom pravu koji su doprinosile unošenju neodređenosti i nepreciznosti. To je učinjeno u prvom redu izbacivanjem elementa društvene opasnosti iz opšteg pojma krivičnog dela (i sa njim instituta neznatne društvene opasnosti), pripremanja kao faze u izvršenju dela i organizovanja zločinačkog udruživanja kao oblika saučesništva. Pravno-dogmatski je čisto sprovedena postavka objektivno-subjektivnog pojma krivičnog dela kroz koji je potvrđen verovatno najvažniji pojam u krivičnom pravu – pojam krivice. U Zakoniku je dat njegov savremeni psihološko-normativni pojam i dosledno je razrađen uzdizanjem neotklonjive pravne zablude u red osnova isključenja krivice, a sile i pretnje u red subjektivnih osnova za ublažavanje kazne. Predlog zakonika je našao dobru meru ravnoteže između zaštite dobara koja su od ličnog i onih koja su od opšteg interesa. Na polju legislativne tehnike, Zakonik je u najvećoj meri uspeo da pronađe sklad između dveju klasičnih opasnosti prilikom normiranja, kazuistike, s jedne strane, i preteranog uopštavanja s druge strane.⁴

Sistem sankcija je obogaćen novim vrstama kazni od kojih su najznačajnije rad u javnom interesu, kao alternativa zatvoru, oduzimanje vozačke dozvole, i novčana kazna u dnevnim iznosima, kao alternativa uslovnoj osudi.⁵ Osnovna ideja novih sankcija je da se što doslednije sprovede načelo krajnjeg sredstva u sankcionisanju. Ako se kaznom koja manje zahvata u prava i slobode čoveka može postići dejstvo kazne koja više zahvata u ista, onda se moraju stvoriti neophodne pretpostavke za to. To je KZ-om učinjeno, u prvom redu obogaćivanjem arsenala kazni, a zatim i stvaranjem naročitog odnosa između njih putem određivanja koja je glavna, a koja sporedna. Tako znamo da je rad u javnom interesu alternativa kazni zatvora jer su u pitanju jedine dve kazne koje mogu da se izreknu samo kao glavne kazne.

KZ iz 2005. godine je nesumnjivo došao u pravo vreme jer je Srbiji trebala kodifikacija krivičnog prava. On je u celini gledano značajan korak u usavršavanju našeg krivičnog prava. Uz sve novine koje donosi on je zadržao ona rešenja iz starog zakonodavstva koja teorija nije osporavala a u praksi su se pokazala dobrim.⁶

Naravno da nije sve idealno postavljeno u KZ.⁷ Tako se već na prvi pogled vidi da su granice krivičnopravne zaštite postavljene preširoko, iako je jedno od savremenih kretanja u krivičnom pravu upravo suprotno – sužavanje granica krivičnog prava.⁸

4 Potpuno o kriminalno-političkoj postavci KZ i rešenjima koja su u njemu sadržana kako bi se ta postavka realizovala: Z. Stojanović /2005/: Osnovne odlike novog Krivičnog zakonika Srbije, *Revija za krivično pravo i kriminologiju*, br. 1, str. 3-27; Z. Stojanović, *op. cit.*, I, str. 5-24.

5 Z. Stojanović, *op. cit.*, I, str. 10, 15-16.

6 Z. Stojanović, *op. cit.*, I, str. 23-24.

7 U našoj nauci ima mišljenja koja osporavaju najveći deo kriminalno-političke postavke KZ-a: LJ. Lazarević /2006/: Kritički osvrt na neka rešenja u KZ Srbije, *Pravni život*, br. 9, str. 3-22.

8 Z. Stojanović, *op. cit.*, I, 2005, str. 8-9; Lazarević je prebrojao, sa težim i lakšim oblicima, više od 1000 krivičnih dela u KZ RS: LJ. Lazarević, *op. cit.*, str. 14.

Ovako opisano stanje bi se moglo nazvati „sadašnjim stanjem materijalnog krivičnog zakonodavstva Srbije“ da se zakonodavac nije opredelio da u dva navrata 2009. godine i jednom 2010. godine menja i dopunjava KZ. Kakvo je stanje uspostavljeno tim izmenama i dopunama?

2. DVA ZID KZ IZ 2009. GODINE⁹

Zakoni o izmenama i dopunama KZ su bremeniti problemima i nedoumicama koje dovode u pitanje izvornu postavku KZ.

2.1. Jačanje ili slabljenje krivično-pravne represije?

U kriminalno-političkom smislu postavka izmena i dopuna u Opštem delu KZ-a nije jasna niti dosledna. Ne može da se izvede dosledan zaključak ni oko osnovnog pravca u kojem se kretao zakonodavac, odnosno oko pitanja da li je izmenama i dopunama slabio ili jačao krivično-pravnu represiju.

Tako institut dela malog značaja, čija je svrha da zahvati bagatelni kriminalitet, nakon izmena može da se primeni na krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do 5 godina ili novčana kazna. Ovo bi se moglo nazvati slabljenjem represije, dok se u isto vreme kazna rada u javnom interesu svodi u red mogućih sporednih kazni, pa sada samo zatvor ostaje kao jedina isključivo glavna kazna, što bi se moglo nazvati jačanjem represije. Uvodi se nova mogućnost izdržavanja kazne zatvora kod kuće, koja je u javnosti nazvana *kućni zatvor*, što je svakako slabljenje represije, ali se u isto vreme sužavaju mogućnosti za određivanje uslovnog otpusta, što je svakako jačanje represije. U odredbi o granicama ublažavanja kazne uvode se nove mogućnosti ublažavanja koje do tada nisu postojale, što je svakako slabljenje represije, a zatim se za čitav niz krivičnih dela ukida mogućnost ublažavanja, što je svakako jačanje represije.

Na liniji jačanja represije su mogućnost pooštavanja kazne za produženo krivično delo, kao i dve nove mere bezbednosti.

2.2. Nelogičnosti i nejasnoće u Zakonu o izmenama i dopunama KZ-a

Izmenama i dopunama unet je čitav niz nelogičnih i nejasnih rešenja koja su međusobno suprotstavljena u smislu. Primera ima mnogo i ukazaće se samo na neke koje najbolje oslikavaju zaključak.

Tako je izmena odredbe o radu u javnom interesu stvorila mogućnost da se ova kazna postavi kao sporedna kazni zatvora. To je potpuno besmisleno. Kako će neko obavljati rad u javnom interesu u zatvoru? Međutim, ova izmena otvara i daleko složenije i važnije pitanje svrhe kazne rada u javnom interesu u pravnom poretku. Da li je on zaista funkcionalna alternativa kazni zatvora ako je odredbom o glavnim i sporednim kaznama oslabljen u značaju i nije ravnopravan sa zatvorom?¹⁰

9 Zakon i izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik RS*, broj 72/2009; Zakon i izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik RS*, broj 111/2009.

10 Z. Stojanović /2011/: *Krivično pravo-Opšti deo*, Beograd, str. 253, podnožna napomena 9.

Izmene odredbi stavova 1. i 2. člana 47. o uslovnoj osudi, kojom su uslovi za opoziv učinjeni restriktivnijim tako što je on obavezan kada se izvrši delo za koje je izrečena kazna preko 6 meseci zatvora, nisu ispraćeni logičnom i doslednom izmenom stava 5. istog člana koja takođe govori o granici između fakultativnog i obaveznog opoziva. Izmene odredbe člana 57. o granicama ublažavanja kazne dodavanjem novog stava, kojim je „izuzetno od stava 1. ovog člana“ isključena mogućnost ublažavanja za čitav niz krivičnih dela, u pitanju su uglavnom dela protiv polnih sloboda o čemu će kasnije biti više reči, je nelogična i naročito sporna.¹¹ Fakultativna mogućnost ublažavanja kazne je KZ-om predviđena za čitav niz instituta opšteg dela: pomaganje, pokušaj, bitno smanjena uračunljivost, sila i pretnja itd. Ukoliko se ne dozvoli mogućnost ublažavanja kazne u ovim, ali i drugim slučajevima, poništava se razlika između, na primer, pokušanog i dovršenog dela, saučesništva i izvršilaštva, bitno smanjene uračunljivosti i uračunljivosti itd.

2.3. Sukob Zakona o izmenama i dopunama KZ-a sa načelom zakonitosti

Zakonodavac odredbama o tzv. kućnom zatvoru uvodi, reklo bi se, novu vrstu kazne zatvora. Istovremeno, zakonodavac propušta da odredbe koje bi odredile koje posebne okolnosti ili kriterijumi su smernica ili obaveza sudu u izboru ove kazne.¹² Štaviše, određeno je da će „...prilikom određivanja izvršenja kazne zatvora na način propisan stavom 5. sud voditi računa o tehničkim mogućnostima izvršenja...“ iz čega se može izvući zaključak da je opredeljujući kriterijum suda postojanje opreme za elektronski nadzor. Zaključak je sledeći: ukoliko neki državni organ koji treba da sprovodi nadzor ima tehničke mogućnosti za isti sud će izreći ovu kaznu, a ako je nema neće?! Ovo rešenje svakako zadire u načelo zakonitosti, barem u onaj njegov deo koji garantuje učinocima krivičnih dela pravo na već propisanu kaznu. Kako bilo koji učinilac krivičnog dela može unapred da zna da li postoje tehničke mogućnosti za nadzor ili ne?

Takođe, ovim rešenjem narušava se Ustavom proklamovana jednakost građana, pa tako i jednakost pri kažnjavanju. Neoprostivo bi bilo da vrsta kazne osuđenog lica zavisi od tehničke opremljenosti državnih organa. Zamislite državu gde bi osuđenima izbor kazne zavisio od tehničke opremljenosti ministarstva pravde. To bi bila država u kojoj bi, kada nema dovoljno mesta u zatvorima, sudovi mogli da izriču novčane kazne, a kada se zatvori isprazne, onda bi opet mogli da se vrata na zatvorske.

Ovde bi se mogle svrstati i nove mere bezbednosti. Prva, koja se zove „Mera zabrane približavanja i komunikacije sa oštećenim“ obiluje neodređenim pojmovima: „određena udaljenost“, „prostor oko mesta stanovanja“, „prostor oko mesta rada“, „dalje uznemiravanje“, „dalja komunikacija“. Svako dalje određivanje smisla ovih pojmova biće ostavljeno sudovima.¹³ Druga koja se zove „Zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama“ može se izreći uvek „kada je to radi zaštite opšte bezbednosti neophodno“. Ovom dopunom KZ-a nije data niti jedna bliža odrednica

11 Za zaokruženu kritiku ovih rešenja videti: N. Delić /2010/: Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima, *Crimen*, br. 2, str. 228-245.

12 Z. Stojanović, *op. cit.*, III, str. 258.

13 Z. Stojanović, *op. cit.*, III, str. 314.

koja će objasniti šta jeste pojam „opšte bezbednosti“,¹⁴ niti kada ga je potrebno „zaštiti“. To je suviše neodređeno. Slično ovome, nedovoljno je određen i pojam „određene sportske priredbe“. Naročito je problematično, sa stanovišta načela zakonitosti, određivanje kažnjavanja za kršenje ove mere bezbednosti. U pitanju je neka naročita vrsta krivičnog dela, propisana u Opštem delu KZ-a (što je problem samo po sebi), ali takva za koje sud prema slovu dopune (...*može* ga kazniti...) može, ali i ne mora da kazni!¹⁵

Ovo delo postoji i kada osuđeni krši zabranu prisustvovanja sportskoj priredbi, ali i kada krši obavezu da se „...javi službenom licu u područnoj policijskoj upravi...“. Ako se osuđeni ne javi područnoj policijskoj stanici, to još uvek ne znači da će prisustvovati sportskoj priredbi. Sav apsurd ovog rešenja vidi se kada se pokuša da se ovo rešenje prenese na druge mere bezbednosti. Šta bi se desilo kada bi se, na primer, mera bezbednosti „Zabrane vršenja poziva, delatnosti ili dužnosti“ izvršavala tako što bi se osuđeni svaki put kada je u toku konkurs za neko radno mesto koje je njemu zabranjeno da obavlja morao da javi područnoj policijskoj upravi dok konkurs ne prođe? Još apsurdnija hipoteza bi se mogla izvesti sa merom bezbednosti „Zabrana upravljanja motornim vozilom“.

Posebno pitanje koje otvara ova mera bezbednosti je zašto se uopšte krivično sankcioniše za njeno kršenje? Kršenje obaveza u ponašanju koje uvode mere bezbednosti ne vode kažnjavanju, već eventualno prekršajnoj odgovornosti.¹⁶ Ovo stoga što su mere bezbednosti sankcije sa drugačijom svrhom od kazni. One se izriču radi otklanjanja stanja ili uslova koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće čini krivična dela. Ako bi se za kršenje obaveza koje propisuju mere bezbednosti, a koje nije doveo do novog krivičnog dela, uvelo kažnjavanje, onda bi zakonodavac dao prognozu nečijeg ponašanja u budućnosti i kaznio za to buduće ponašanje. Činjenica da neko ne poštuje obavezu u ponašanju koju nameće neka mera bezbednosti, na primer obavezu lečenja narkomana ili alkoholičara, ne znači da će taj narkoman ili alkoholičar sigurno izvršiti krivično delo u budućnosti. Upravo iz ovog razloga zakonodavac ne predviđa kažnjavanje osuđenog koji se dobrovoljno ne podvrgne lečenju, već određuje prinudno izvršenje mere bezbednosti (što je takođe problematično, ali nije zadatak ovog referata). Čak i kada bi neko tvrdio da tu nije u pitanju kažnjavanje budućeg ponašanja, već kažnjavanje za neizvršavanje obaveze koju predviđa mera bezbednosti, može da se postavi isto pitanje: šta državi daje za pravo da kažnjava ljude koji se dobrovoljno ne podvrgnu lečenju? Takva revolucionarna novina, obaveza lečenja,

14 Ima mišljenja da pojam „opšte bezbednosti“ treba shvatiti u smislu „bezbednosti ljudi (njihovog života i tela) i imovine“: Z. Stojanović, *ibid.*, str. 316. To znači da bi se u tumačenju pojma „opšte bezbednosti“ mogli osloniti na pojam „opšte sigurnosti ljudi i imovine“ koji KZ već koristi propisujući glavu XXV pod nazivom „Krivična dela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine“. Međutim, kada KZ koristi ovaj pojam on nikad ne ostavlja napade na opštu sigurnost ljudi i imovine neodređene već ih do pojedinosti opisuje. Tako osnovni oblik krivičnog dela „Izazivanja opšte opasnosti“ iz člana 278. KZ postoji kada su opasnost za živote i tela ljudi izazvani požarom, poplavom, eksplozijom, otrovom ili otrovnim gasom, radioaktivnim ili drugim jonizujućim zračenjem, električnom energijom, motornom silom ili kakvom drugom opšteopasnom radnjom ili opšteopasnim sredstvom. Posebni oblik ovog dela u stavu 2. i svih 9 narednih krivičnih dela u ovoj glavi predstavljaju u tančine razrađene vidove radnje kojima se izaziva opšta opasnost.

15 Z. Stojanović, *ibid.*, str. 317.

16 Zakonom o bezbednosti saobraćaja na drumovima se određuje prekršajno sankcionisanje za kršenje mere bezbednosti zabrane upravljanja motornim vozilom. ZIKS predviđa prekršajnu odgovornost za kršenje mere bezbednosti zabrane obavljanja poziva delatnosti i dužnosti.

bi morala da dobije svoj osnov u Ustavu. Isto se odnosi i na obavezu javljanja policiji u vreme održavanja sportske priredbe i obavezu osuđenog da boravi u policijskoj stanici za vreme sportske priredbe. Ovakva ograničenja slobode kretanja nemaju osnov u članu 39. Ustava RS koji uređuje pomenutu slobodu.

Promene uvedene kod mere bezbednosti oduzimanja predmeta imaju, možda i dalekosežnije posledice. One ne samo da dolaze u sukob sa načelom zakonitosti, već i postavljaju pitanje odredbe krivičnih sankcija. Sankcije bi po prirodi stvari, trebale da budu represivne mere koje pogađaju učinioca krivičnog dela. Promenama kod ove mere bezbednosti one pogađaju sva lica, i učinioce i one koji to nisu. Moguće je da, čak, i žrtva krivičnog dela bude zahvaćena ovako promenjenom merom bezbednosti oduzimanja predmeta.¹⁷

2.4. *Legislativno-tehnička manjkavost i neurednost Zakona o izmenama i dopunama KZ-a*

U legislativno-tehničkom smislu izmene i dopune su u velikom broju slučajeva loše. Odredbe su logički neuređene i često suprotstavljene same sebi u smislu, a jezik, u određenoj meri, odstupa od obrasca koji je ustanovljen Zakonikom, kao i od onog što se smatra uobičajenim u nauci krivičnog prava.

Kao najlošiji primer treba spomenuti odredbe o tzv. kućnom zatvoru, gde se najprostijim jezičkim tumačenjem stava 6. člana 45. može izvesti zaključak da onom ko samovoljno izbiva iz kućnog zatvora u trajanju do 12 časova sud određuje da ostatak kazne izdržava u zatvoru, a onom ko to uradi u trajanju dužem od 12 časova, na primer 13 ili 14, sud takvu dužnost nema.

2.5. *Demonstracija nepoznavanja elementarnih pojmova krivičnog prava*

Kao najbolju ilustraciju ove vrste negativnih kretanja kod zakonodavca treba svrstati i neznanje razlike između pojmova *maloletno lice* i *maloletnik* koju je ZID KZ demonstrirao kod izmena i dopuna glave XVIII.

2.6. *Izmene u Posebnom delu KZ-a*

Za izmene i dopune u Posebnom delu može se reći da nastavljaju da slede postavku samog KZ-a putem daljeg širenja krivično-pravne represije, koja je već ocenjena kao odstupanje od glavnih tokova savremenih kretanja u uporednom krivičnom pravu. S jedne strane povećan je broj krivičnih dela, a s druge strane velikom broju postojećih krivičnih dela su povećane kazne.

Naročito padaju u oči brojne dopune u XVIII glavi posvećenoj delima protiv polnih sloboda. S jedne strane zaoštava se represija kod ovih dela, a s druge strane, krajnje nelogično, narušava se starosna granica za stupanje u polne odnose. Tako krivično delo *Obljube s detetom* iz člana 180. postoji ako se obljudi dete. A to je lice koje nije navršilo 14 godina. Izmenama je uneto novo delo, u članu 185a *Navođenje maloletnog*

17 Z. Stojanović, *ibid.*, str. 311.

lica na prisustvovanje polnim radnjama gde je inkriminisano (suprotno nazivu!), navođenje maloletnika, a to su sva lica koja su navršila 14 godina a nisu navršila 18 godina, da prisustvuje polnim radnjama. Iz ovoga sledi da KZ dozvoljava da se maloletnik obljubi, ali se maloletnik ne sme navesti da prisustvuje polnim radnjama drugih lica, što je krajnje nelogično. Ista greška je ponovljena kod člana 185b i izmene člana 185.

3. PREDLOG ZID KZ IZ JANUARA 2012. GODINE

Predlog aktuelizuje neka od pitanja koja su kroz medije već bila najavljivana, ali i neka koja su, kako za stručnu, tako i za laičku javnosti, potpuno nova. Zakonodavac je ovaj put bio prilično škrt kada su u pitanju intervencije u Opštem delu KZ-a, a kao što se već uobičajilo, nije štedeo olovku kada je u pitanju Posebni deo. Izmene i dopune u Opštem delu KZ-a će biti analizirane u potpunosti. Kako bi se ovaj referat zadržao u prihvatljivom obimu od izmena i dopuna koje su predviđene za Posebni deo KZ-a biće izložene samo najznačajnije.

3.1. Izmene u Opštem delu KZ-a

Prema članu 1. Predloga dopunjuje se član 10. stav 2. Krivičnog zakonika, tako što se predviđa da odobrenje Republičkog javnog tužioca za gonjenje učinioca krivičnog dela nije potrebno u slučaju kada su krivična dela iz članova 366. do 368. (trgovina uticajem, primanje mita, davanje mita), učinjena u inostranstvu, a po zakonu zemlje u kojoj je delo učinjeno ne predstavljaju krivično delo. Iz obrazloženja saznajemo da je ovakvom dopunom ispunjena preporuka iz Izveštaja za Republiku Srbiju u okviru trećeg kruga evaluacije Grupe država za borbu protiv korupcije Saveta Evrope (GREKO). Obrazloženjem se ova tri krivična dela nazivaju „koruptivnim krivičnim delima“.

Čini se da je predlagač hteo da olakša gonjenje u ovakvim slučajevima. To je upravo suprotno od inicijalne intencije zakonodavca 2005. godine koji je hteo da oteža gonjenje u slučajevima kada neko ponašanje nije kažnjivo po zakonima zemlje gde je izvršeno. Razlog za to je prost. Zakonodavac nije želeo da se Srbija upušta u konflikte sa drugim državama kada su u pitanju ponašanja izvršena na teritoriji tih država. To je u najboljem duhu nekih vrednosti na kojima se zasniva međunarodno pravo, kao što su dobrosusedski odnosi, nemešanje u unutrašnje stvari drugih država itd. Krivično gonjenje za ponašanje koje je izvršeno na teritoriji druge države, a tamo nije krivično delo, jeste sve drugo, samo nije nemešanje u unutrašnje stvari drugih država. Samo u izuzetnim slučajevima, naš zakonodavac dozvoljava takvo mešanje, ali tada odgovornost za takvo kvarenje odnosa Srbije sa drugim suverenim državama stavlja u ruke najodgovornijeg u tužilačkom pozivu – republičkog javnog tužioca. Za pretpostaviti je da će se RJT u takvim slučajevima konsultovati sa MSP oko posledica kojih će izazvati takvo narušavanje međunarodnih odnosa. Predloženom izmenom zakonodavac odgovornost spušta na niži nivo. Svaki tužilac nadležan za gonjenje tri navedena dela (366. do 368.) moći će po svom nahođenju da odluči o mešanju u suverenitet drugih država i o narušavanju odnosa Srbije sa drugim državama.

Opravdanje koje predlagač daje za ovo rešenje u obrazloženju Predloga jeste navodna vrsta krivičnih dela: u pitanju su „koruptivna krivična dela“. Na prvom mestu

treba izraziti rezervu koja bi načelno trebala da se uputi stvaranju nove vrste krivičnih dela korišćenjem prideva „koruptivno“ ispred pojma „krivično delo“. U pitanju je mešanje pojmova kriminologije i krivičnog prava, koje u najvećoj mogućoj meri treba izbegavati. Inače bi se mogao izvući zaključak da postoje i neka „nekoruptivna krivična dela“. Na to nas posebno opominje besmislena i neosnovana izmena KZ RS iz 2003. godine kada je uvedena čitava nova glava u zakonski tekst, a koja je nosila naziv „Krivična dela korupcije“. Na drugom mestu nije jasan razlog zbog kojeg baš ova tri dela opravdavaju poverenje koje država ukazuje javnim tužiocima. U pitanju je velika mera poverenja države da će se oni upuštati u gonjenje u ovakvim slučajevima samo kada to gonjenje opravdava narušavanje bilateralnih odnosa dve države kakvi god oni bili. Na trećem mestu treba ukazati na razliku između domaćeg i stranog državaljanima kod predloženog rešenja. Za domaćeg državljanina se može pretpostaviti da živi u našoj zemlji i da mu je verovatno naše pravo poznato. Tako bi se mogao opravdavati zaključak tužioca da mu je bilo poznato da se u inostranstvu upuštao u ponašanje (na primer davanje ili primanje mita) za koje se u domovini kažnjava. Opasnost kažnjavanja je našem državljaninu verovatno bila poznata i sa pravom se može reći da je bio na vreme upozoren o pravnoj normi i da je poznaje. Takođe je za pretpostaviti da će se strana država u ovom slučaju manje osetiti pogođena našim mešanjem u njene suverene odluke je jer u pitanju naš državljanin. Međutim, kada je u pitanju stranac stvari stoje drugačije. Stranac vrlo verovatno živi u stranoj državi. Naše pravo mu vrlo verovatno nije poznato, i ima vrlo malo razloga da poveruje da će upuštajući se u ponašanje koje nije zabranjeno u njegovoj državi imati na umu kako je to isto ponašanje zabranjeno u Srbiji. Kažnjavajući ovakvog stranca kada dođe u Srbiju, veliko je pitanje koji cilj postizemo osim kvarenja odnosa sa stranom državom? Ne treba smetnuti sa uma da u stranim državama, naročito na drugim meridijanima, postoje kulture koje su različite od naše, pa u okviru njih i različita poimanja odnosa između ljudi kada ih povezuju interesi. Sve te razlike nužno vode i razlici u krivičnopravnom pristupu pojmu davanja ili primanja mita, odnosno pojavi korupcije.¹⁸

Članom 2. Predloga dopunjava se član 16. KZ-a, koji uređuje vreme izvršenja krivičnog dela, na taj način što se precizira vreme izvršenja krivičnog dela ako se radnja izvršenja sastoji iz više vremenski odvojenih radnji, kao i vreme izvršenja krivičnog dela kada radnja izvršenja traje u dužem vremenskom periodu. Tako se dopunom određuje da ako se „...radnja izvršenja sastoji iz više vremenski odvojenih radnji, delo je izvršeno danom poslednje radnje, a kod krivičnih dela kod kojih radnja traje, danom prestanka radnje.“ Na potrebu ove izmene, prema obrazloženju, ukazala je sudska praksa.

18 Neke od najvećih kultura na svetu nemaju ideju neotuđivih ljudskih prava pojedinaca kao temelj društvene organizacije. Upravo suprotno, one su osnovane na ideji kolektiva kao osnovnih bića u društvu. Čovek je u tim kulturama duboko integrisan u šire društvene celine, porodicu, rod ili državu, a tek potom je jedinka. U tim društvima čovek se više određuje i ostvaruje kroz odnos sa drugima, nego kroz svoju sopstvenu ličnost. U takvim kulturama pitanje pristanka na podređen položaj čoveka ima sasvim drugačiju prirodu. Ono što je u jednoj kulturi podređivanje tuđoj volji odnosno potiranje ličnosti, u drugoj je društveno napredovanje i dokazivanje. Ljudima koji potiču iz tih kultura daleko je lakše nametnuti svoju volju nego drugima. Usled toga pojmovi „iznude“, „prinude“ i „pristanka“ vrlo verovatno imaju različito značenje od onog koji imaju za evropljane: H. H. Olsen /2008/: *The Snake from Fujian Province to Morecambe Bay: An Analysis of the Problem of Human Trafficking in Sweated Labour*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, No. 1, p. 27-28.

Za ovako određenje vremena izvršenja produženih krivičnih dela (po svemu sudeći prvi deo rečenice se odnosi na realne sticaje, najpre na produžena krivična dela) nauka se jasno opredelila.¹⁹ Kod trajnih krivičnih dela (nema sumnje da se drugi deo rečenice odnosi na trajna krivična dela) ranije je bilo zastupljeno drugačije stanovište po kojem je merodavan trenutak prestanka protivpravnog stanja.²⁰ Danas je to stanovište napušteno u korist rešenja koje se nalazi u Predlogu.²¹ Pored određenih stilskih neurednosti u rečenici, ostaje otvoreno pitanje da li ova dopuna uopšte bila potrebna, uzevši u obzir da je to pitanje nauka rešila na zadovoljavajući način. Ono što u njemu nije dovoljno razjašnjeno jeste da li prvi deo rečenice obuhvata i situacije gde postoji prirodno jedinstvo radnje krivičnog dela ili se odnosi samo na realne sticaje.

U članovima 3. i 4. Predloga izvršeno je preciziranje odredbe člana 45. KZ-a, koji uređuje poseban način izdržavanja kazne zatvora, tako što je u posebnom članu 45a. propisano izvršenje kazne zatvora u postorijama u kojima osuđeni stanuje, popularno nazvan *kućni zatvor*.

Ovaj član Predloga je najbolji dokaz da je zakonodavac gluv i nem na dobronamerne primedbe pravne nauke u vezi sa ovom dopunom KZ-a iz 2009. godine. Sve što zakonodavac sada predlaže u vezi sa tzv. kućnim zatvorom jeste drugačiji raspored iste materije unutar KZ-a. U delu referata koji opisuje sadašnje stanje materijalnog krivičnog zakonodavstva je iznet najveći deo primedbi na manjkavosti ovog rešenja, i nema potrebe ponavljati ih. Umesto da jasno reši da li je u pitanju novi način izdržavanja kazne zatvora, ili je u pitanju nova vrsta kazne zatvora (argumenata ima za oba rešenja ali se čini da je u pitanju ovo drugo) pa u skladu sa tim i da propiše nove uslove za njeno izricanje, zakonodavac se bavi kozmetičkim preraspodelama postojećeg legislativno-tehnički, jezički i logički neurednog sadržaja.

Članom 5. Predloga dopunjuje se član 104. stav 1. KZ-a, koji propisuje zastarelost krivičnog gonjenja, tako što se predviđa da za krivična dela protiv polne slobode i krivično delo nasilje u porodici, zastarelost krivičnog gonjenja otpočinje od sticanja punoletstva oštećenog, ako su ova dela učinjena na štetu maloletnog lica.

Zanimljiv je da za ovaj član Predloga nema nikakvog obrazloženja u tekstu akta. Usled toga čitalac ostaje uskraćen za ideju koja je rukovodila predlagачa u ovoj dopuni. Ona bi bila od izuzetnog značaja jer se ni nakon dužeg razmatranja ove dopune ne vidi zašto jedino za nabrojana dela i maloletne oštećene rokove zastarelosti treba produžiti. Stoga se može postaviti hipoteza o razlozima ove dopune.

Prva hipoteza: Potrebno je izvršiti pojačanu zaštitu maloletnika kada su ova krivična dela u pitanju. Ta pretpostavka je tačna sama po sebi, ali se na ovaj način to neće postići. Osnovni razlog za postojanje zastarelosti jeste činjenica da se svrha kažnjavanja ostvaruje i bez kažnjavanja. Onaj ko izvrši krivično delo, a ne ponovi novo pa tako pokaže da se svrha kažnjavanja ostvarila i bez kazne, na određeni način uživa korist od pravila da mu se rok zastarelosti krivičnog gonjenja ne prekida. Što više vremena

19 Z. Stojanović, *op. cit.*, III, str. 203.

20 N. Srzentić, A. Stajić, Lj. Lazarević /1998/: *Krivično pravo Jugoslavije – Opšti deo*, Beograd, str. 209; F. Bačić /1980/: *Krivično pravo – Opći dio*, Zagreb, str. 185; Radovanović smatra da je to „...celo vreme trajanja njegove posledice“: M. Radovanović /1976/: *Krivično pravo SFRJ – Opšti deo*, Beograd, str. 88.

21 Z. Stojanović, *op. cit.*, III, str. 203.

protekne u nevršenju novog krivičnog dela, a gonjenje još uvek traje, to se pretpostavka da se svrha kažnjavanja ostvarila pokazuje sve više tačnom. A ovde je upravo to slučaj.

Druga hipoteza: Predlagač smatra da se razlozi koji opredeljuju zastarelost menjaju kada su u pitanju maloletnici i navedena krivična dela. Ova hipoteza se ne čini osnovanom. Zašto bi se razlozi zastarelosti menjali u ovim slučajevima? Ako bi trebali da se menjaju, onda bi trebali u svim slučajevima kada su maloletnici oštećeni, a ne samo kod nabrojanih krivičnih dela. I obrnuto. Ako treba da se menjaju u slučajevima navedenih krivičnih dela, onda nema razloga da se izdvajaju slučajevi gde su maloletnici oštećeni. Čini se da se razlozi zbog kojih je uopšte propisana zastarelost ne menjaju kada su u pitanju navedena dela i maloletni oštećeni.

Možda je predlagač podlegao uticajima koji dolaze iz anglosaksonske porodice pravnih sistema, u kojoj, kao što je poznato, zastarelost nije prepreka krivičnom gonjenju niti izvršenju sankcija.²² Suprotnu poziciju zauzimaju zakonodavstva koja su crpela inspiraciju iz Napoleonovog KZ-a.²³ To su uglavnom ona koja pripadaju evropsko-kontinentalnoj porodici pravnih sistema. Kako je došlo do ovog kretanja ostaje otvoreno pitanje, ali je sasvim moguće da je ono posledica internacionalizacije našeg krivičnog prava. Anglosaksonska porodica pravnih sistema, zahvaljujući razlozima koji prevazilazile zadatke ovog rada pa ih nećemo detaljno izlagati, vrši nadmoćan uticaj na međunarodnog legislatora. Tako se dešava da pravne postavke, način uređenja, legislativna tehnika međunarodnog krivičnog prava, bilo u užem, bilo u širem smislu, odgovaraju onima iz anglosaksonske porodice pravnih sistema. Najbolji primer za rečeno, kada je u pitanju institut zastarelosti, jeste Konvencija UN protiv korupcije koja u članu 29. traži od država potpisnica da ustanovi „duge“ rokove zastarelosti gonjenja za krivična dela ustanovljena ovom konvencijom, a u slučaju izbegavanja krivičnog gonjenja od strane osumnjičenog, još „duže“ od postojećih, ili, čak, da ih potpuno ukine.²⁴ Kada bi naš zakonodavac uradio tako nešto on bi, na primer, primanje mita izjednačio sa genocidom, barem na polju zastarelosti. Na kraju krajeva, i odredba člana 108. KZ RS o nezastarevanju međunarodnih krivičnih dela došla je iz međunarodnog prava.²⁵

Poslednji predlozi za izmene u Opštem delu KZ-a jesu u članu 112. gde se predlaže izmena značenja izraza „službeno lice“ i „strano službeno lice“ kao i značenje izraza „opojna droga“. Barem kod ovog trećeg zakonodavac nije trebao da se umeša izmenom jer je određenje opojnih droga namerno ostavljeno zavisnim od podzakonskih akata. Razlog je jasan. Inventivnost i brzina proizvođača opojnih droga je toliko velika da nema potrebe da se zakonodavac upušta u trku sa njima. Prosto rečeno, zakonodavni postupak ne odgovara za tu bitku. Zato on ostavlja prostor u kojem mu pomaže upravni postupak, koji ima odgovarajuće „brzinske“ karakteristike. Ministar nadležan za poslove zdravlja donosi, po potrebi, odgovarajući podzakonski akt u kojem određuje šta se smatra „opojnom drogom“. Nema nikakve prepreke u postojećem rešenju člana 112. KZ-a da se i „psihoaktivne kontrolisane supstance“ smatraju „opojnim drogama“.

22 Za malobrojne izuzetke u Velikoj Britaniji videti: J. W. C. Turner (ed.) /1958/: *Kenny's Outlines of Criminal Law*, Cambridge, p. 507-508;

23 W. A. Schabas /2004/: *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge, p. 115.

24 UN Convention Against Corruption, <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>, 21. jun 2012. godine

25 Z. Stojanović, *op. cit.*, III, str. 333-334.

3.2. Najznačajnije izmene u Posebnom delu KZ-a

Kretanje ka širenju obima krivičnog prava (represije) i zaoštavanju kaznene politike koje je karakterisalo izmene i dopune iz 2009. godine u posebnom delu KZ-a, sada nije nastavljeno. Predlaže se ukidanje 4 krivična dela (uvreda, kleveta, neosnovano dobijanje i korišćenje kredita i druge pogodnosti i međunarodni terorizam), a uvođenje 6 novih (neuplaćivanje doprinosa i drugih propisanih dadžbina, prevara u poslovanju, subvencijska prevara, zloupotreba u postupku javne nabavke, javno podsticanje na terorizam i vrbovanje i obučavanje za terorizam). Menja se u potpunosti 6 krivičnih dela, a manje izmene se predlažu u još 4.

Ukidanje klevete i uvrede je verovatno najznačajnija izmena koju Predlog pokušava da uvede. Istovremeno, ona je verovatno i najlošija. Ako se krene sa uporedno-pravnog stanovišta neće se pronaći ozbiljna država u Evropi koja nema krivična dela uvrede i klevete. Naročito ne među onima koje su Srbiji (a pre nje Jugoslaviji) bile uzor prilikom oblikovanja krivičnog prava, a to su države germanskog pravno-civilizacijskog kruga. Ako se krene sa kriminalno-političkog stanovišta, ne postoji apsolutno nikakva naučna potvrda zaključka da će se u građanskom postupku efikasnije suzbijati klevete i uvrede.

U obrazloženju Predloga se navodi kako će se time „u potpunosti ukinuti verbalni delikt“, što vodi zaključku da predlagač ne poznaje značenje pojma „verbalni delikt“ u nauci krivičnog prava.

Taj pojam je korišćen da se opiše nekada zloglasni član 133. KZ SFRJ koji je nosio naziv „Neprijateljska propaganda“. Pratila ga je odgovarajuća mera bezbednosti iz člana 67. KZ SFRJ pod nazivom „Zabrana javnog istupanja“. Zajedno su korišćeni da se ljudima uskrati sloboda govora i izražavanja. Ostali su poznati kao simbol jednoulja odnosno jednog nedemokratskog i totalitarnog društva koje nije trpelo drugačiju misao i reč od one koja je bila proklamovana kao zvanična ideološka dogma. Ukinuti su sa prvom novelom KZ SFRJ prilikom vršenja pionirskih poduhvata na polju demokratskog preobražaja društva 1990. godine, s tim da je „Neprijateljska propaganda“ zamenjena sa „Pozivanjem na nasilnu promenu ustavnog uređenja“. U tom novom delu su promenjeni osnovni elementi bića tako da je otpao osnovni prigovor da ograničava slobodu misli i izražavanja.²⁶

Predlagač, po svemu sudeći, zamera uvredi i kleveti što se mogu učiniti *verbalno*. To je tačno. „Verbalni delikt“ ima veze sa delima protiv časti i ugleda utoliko što uvreda i kleveta mogu izvršiti verbalno-usmeno, i na tome se završava. Šta će biti sa pismenom, gestovnom, simboličkom uvredom i klevetom kao i sa realnom uvredom?²⁷ One se svakako ne mogu nazvati „verbalnim deliktom“, ali predlagač i njih takođe ukida. Na kraju krajeva, KZ danas ima čitav niz krivičnih dela koje se mogu izvršiti verbalno.²⁸ Zakonodavac nije bio dosledan. Ako mu je merilo za prigovor

26 Z. Stojanović /2007/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, str. 676.

27 Podela uvrede preuzeta je iz: T. Živanović /1911/: *O uvredi i kleveti*, Beograd, str. 17-18. Živanović piše još i o uvredi nečinjenjem, putem propuštanja ukazivanja dužnog poštovanja, ali je ona danas napuštena u nauci.

28 N. Jovančević /2008/: *Podstrekavanje – oblik saučesništva i samostalno krivično delo*, Beograd, str. 372-377.

uvredi i kleveti to što se mogu izvršiti verbalno, onda je trebao da predloži ukidanje i svih ostalih dela koja se mogu izvršiti verbalno.

Predlagač zakona ne shvata ključnu razliku između „verbalnog delikta“, što je pojam kojim je nauka najčešće nazivala član 133. starog KZ SFRJ, i uvrede i klevete (za koje se pojam „verbalni delikt“ u nauci vrlo retko koristio). Ključna razlika je u zaštitnom objektu. Neprijateljska propaganda je bila u glavi dela protiv ustavnog uređenja, a kleveta i uvreda su u glavi dela protiv časti i ugleda. Bejavši delo protiv ustavnog uređenja neprijateljska propaganda iz člana 133. je služila za ograničavanje slobode govora. Uvreda i kleveta nikad nisu služile u tu sramotnu svrhu, jer je tako nešto, s obzirom na njihov zaštitni objekat, bilo skoro nemoguće (ili tadašnjim vlastodržcima neprijateljska propaganda bila dovoljna).

Na poslednjem mestu, predlagač ne pravi razliku između uvrede i klevete, odnosno poistovećuje ih pod ovim pogrešno upotrebljenim izrazom „verbalni delikt“.²⁹

Iz obrazloženja se vidi da su ovom predloženom izmenom „usvojeni zahtevi velikog broja nevladinih organizacija i novinarskih udruženja“. Naravno da stavovi i mišljenja svih subjekata u društvu, pa tako i novinarskih udruženja ili nevladinih organizacija, treba da budu od značaja kada se uređuje kriminalizacija ili dekriminalizacija nekog ponašanja. Međutim, ovde se izgleda otišlo u drugu krajnost. Stavovi svih drugih subjekata kao da su zanemareni ili uopšte nisu uzeti u obzir. Na prvom mestu tu su građani.

Teško da ovaj predlog odgovara interesima građana. Čast i ugled su uvek visoko figurirali na skali vrednosti u našem društvu, tako da je teško zaključiti kako će građansko pravo obezbediti efikasnu zaštitu od klevetanja i vređanja. Krivična sankcija predstavlja socio-etički prekor za neko ponašanje i povlači za sobom javnu osudu sredine. Na taj način ona obezbeđuje zadovoljštinu oklevetanom i uvređenom, tako važnu u društvima u kojima se nematerijalne vrednosti visoko kotiraju, kao što je naše.

Jedan od dobrih dokaza da se takve vrednosti visoko kotiraju kod nas jeste postojanje reči *inat* (poreklom iz turskog jezika i znači *čvrsto uverenje*) u srpskom jeziku koje u engleskom, nemačkom ili francuskom ne postoji.³⁰ Upravo iz ovog razloga u srpsko-engleskim rečnicima ova pojava mora da se prevodi opisno. Jedan od boljih prevoda glasi: *inat* je stav dostojanstvenog otpora na sopstvenu materijalnu štetu. Ova reč ne bi postojala u srpskom kada pojava inačenja ne bi postojala. Da li bi danas u Sarajevu postojala kafana *Inat kuća* da u našem narodnom etosu nematerijalna vrednost nije jača od materijalne?³¹ Naučne istine radi, taj isti narodni etos je primetio cenu *inata*, i ugradio je u poslovicu „Od *inata* nema goreg zanata“. Ali to ne znači da kolektivnoj svesti našeg naroda nematerijalne vrednosti nisu više rangirane od materijalnih.

29 „...uvreda i kleveta su dva kvalitativno različna krivična dela protiv časti.“: T Živanović, *op. cit.*, str. 2.

30 Iako su slični, *inat* treba razlikovati od *prkosa*. *Prkos* je reč slovenskog porekla.

31 Austro-ugraske vlasti su nakon donošenja odluke da zidaju gradsku kuću na desnoj obali Miljacke 1892. godine zaključile da se zbog tog posla moraju srušiti neke zgrade, između ostaloga i kuća jednog starog sarajlije koji na to nikako nije pristajao. Na kraju pregovora sa vlastima pristao je da mu sruše kuću uz uslov da je presele na drugu obalu Miljacke, ciglu po ciglu. Narod ju je posle toga prozvao *Inat kuća*. Da li je taj sarajlija mogao da uzme novac i sazida drugu kuću? Mogao je, ali nije. Iz *inata*.

Kao najjači argument protiv ukidanja uvrede i klevete treba reći da se njima štite jedine vrednosti koje čovek ima i nakon smrti. Niti jedna druga vrednost čoveku ne preostaje nakon smrti. Život je nestao, telo propada, imovina je prenetna na druge nasleđem, radni odnos prestaje, brak prestaje, sve prestaje i nestaje osim časti i ugleda. One nastavljaju da bivaju zaštićena dobra i po našoj smrti.³² Drugim rečima umrli mogu biti subjekti časti iako više nisu subjekti prava, tim pre što je u pitanju dobro prevashodno nematerijalne prirode.³³

Pravna nauka skoro sigurno kod ovog predloga nije konsultovana. Da jeste ona bi prenela stav da se do sada u ozbiljnim diskusijama oko depenalizacije ili dekriminalizacije uvrede i klevete, nisu čuli uverljivi argumenti. Stručnih i kriminalno-političkih razloga za depenalizaciju ili dekriminalizaciju nema.³⁴

Predlagač nije vodio računa da pojam vređanja postoji i na drugim mestima u KZ-u, pa ako se ukida krivično delo uvrede, onda mora da se odgovarajuće interveniše i u tim drugim delovima KZ-a. Šta će biti sa radnjama izvršenja krivičnih dela Nasilničko ponašanje i Povreda parlamentara? Da li će teško vređanje moći da izazove stanje razdraženosti kod Ubistva na mah i Teške telesne povrede na mah? Šta će biti sa celokupnim krivičnim delima Zlostavljanja i mučenja, Zlostavljanje potčinjenog i mlađeg, Povreda moralnih prava autora i interpretatora (specijalni oblik tzv. nedostojnog korišćenja autorskog dela) budući da kod ovih dela KZ zahteva da ne sme da se vređa ljudsko dostojanstvo, a tako nešto može da se izvrši (i najčešće se vrši) povredom časti i ugleda? Šta će biti sa kaznom rada u javnom interesu? Da li će sudija moći da odredi takvu vrstu rada u javnom interesu koja vređa ljudsko dostojanstvo?

Predlog da se uvedu tri nova krivična dela (prevara u poslovanju, subvencijska prevara, zloupotreba u postupku javne nabavke) čini se da je na liniji izmena i dopuna KZ RS iz 2003. godine, kada je potpuno nepotrebno uneta čitava glava krivičnih dela koja se zvala **Krivična dela korupcije**. Ta glava tadašnjeg KZ RS je bila izrađena po ugledu na neki uzor iz anglosaksonske porodice pravnih sistema. To je sasvim jasno vidljivo iz kazuistike kao legislativne tehnike kojom su bila izrađena krivična dela u toj glavi i nedostatka grupnog zaštitnog objekta. Sada se čini da se ta greška ponavlja, samo u manjem obimu. Nastavlja se seciranje pojava koje mogu da se zahvate već postojećim krivičnim delima u najmanje detalje. Tako nam obrazloženje ovih dopuna kaže kako one treba da „...sankcionišu određene radnje vezano za poslovanje, a u cilju sprečavanja prevarnih i koruptivnih radnji...“.

Prevarno ponašanje je već zahvaćeno članom 208. KZ. Istina je da osnovni oblik ove nove prevare ima predviđenu težu kaznu od osnovnog oblika prevara, pa bi i mogla da se brani teza da je u pitanju nova vrsta prevare koja zahteva težu kaznu. Međutim, dva teža oblika ove nove prevare su zaprećena istom kaznom kao

32 Stojanović piše da postoji teorijsko pitanje da li se tu štiti čast porodice ili čast umrlog lica: Z Stojanović, *op. cit.*, IV, str. 417. Na zaključak da je, ipak, čast umrlog lica u pitanju, navodi jezičko uobličavanje člana 177. stav 2. koja kaže „...učinjena **prema** umrlom licu...“. I Toma Živanović je ovog stava pišući da bi u obrnutom slučaju uvreda nekog lica uvek morala da bude i uvreda porodice: T. Živanović, *op. cit.*, str. 9, 10.

33 *Ibid.*, str. 11.

34 Z. Stojanović, *op. cit.*, IV, str. 415-416.

i dva teža oblika obične prevare (208. stav 3. i 4.) i sa razlogom se postavlja pitanje čemu služe? Što se tiče predloženog dela zloupotrebe u javnim nabavkama ona je izrađena u skladu sa lošim tradicijama dopuna iz 2003. godine. Podsetiću da je zakonodavac tada svaku vrstu korupcije koju je uspeo da zamisli propisao kao zasebno krivično delo. Kao da je kazuistika, a ne uopštavanje legislativna tehnika svojstvena krivičnom pravu u evropskoj-kontinentalnoj porodici pravnih sistema, kojoj i Srbija pripada.

U vezi sa izmenama kod krivičnog dela terorizma, najveći problem je propisivanje novog krivičnog dela **javno podsticanje na terorizam** koje treba da kažnjava javno iznošenje ili pronošanje ideja kojim se na neposredan ili posredan način podstiče na izvršenje terorizma iz člana 312. KZ. Ovo predloženo krivično delo govori o vrlo maglovitoj predstavi koju zakonodavac ima oko značenja naučnog pojma verbalni delikt. S jedne strane se ukidaju navodni „verbalni delikti“ (kleveta i uvreda), a s druge se predlaže uvođenje verbalnog delikta upravo na onaj način kako taj pojam poima nauka krivičnog prava kod nas (javno podsticanje na terorizam).

Naročito su sporna dva pojma koje koriti predložena odredba: „ideja“ i „posredno“. Ideja je pojam koji pre pripada filozofiji nego pravu i potpuno je nepogodan da bude zahvaćen krivičnim pravom, dok posredno podsticanje otvara prostor da se u ovu odredbu umetne, s jedne strane, nehat, a s druge strane udaljeni i po intenzitetu slabi oblici učestvovanja u krivičnom delu koji ne zaslužuju da se na njih reaguje krivičnim pravom. Ovo je pravi način da se ukine sloboda govora u jednoj zemlji. Vrlo je verovatno da su nebrojeni načini na koji može da se posredno podstiče terorizam iznošenjem ili pronošanjem ideja.

Čini se da je zakonodavac, još jednom, nekritički prepisao odredbu koja vodi poreklo iz međunarodnog krivičnog prava (u širem smislu) nesvestan da se one rade po uzoru na krivično pravo svojstveno anglosaksonskoj porodici pravnih sistema. Ova porodica pravnih sistema ima potpuno drugačiji stav prema pripremanju kao fazi u izvršenju krivičnih dela koja se ogleda u tzv. conspiracy doktrini. Najbolji primer za ovu tvrdnju je odredba člana 3. stav c) Konvencije o suzbijanju i sporečavanju zločina genocida iz 1948. godine koja zabranjuje „neposredno i javno podsticanje genocida“. Ova odredba je uneta u konvenciju o genocidu po ugledu na pomenutu doktrinu o pripremanju krivičnog dela anglosaksonske porodice pravnih sistema.³⁵ Mi smo je uneli u naše krivično pravo 1951. godine kada je propisana odredba genocida. Ona je danas stav 4. člana 375. KZ koji glasi: „Ko poziva ili podstiče na izvršenje dela iz člana 370. do 374. ovog zakona“.

4. TZV. MARIJIN ZAKON

Predlogom Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima nastavlja se kretanje ka zaoštavanju kaznene politike, naročito u sferi polnih delikata započeto izmenama i dopunama KZ-a iz 2009. godine. Za izvršioce navedenih krivičnih dela uvode se tzv. ***posebne mere***. Šta su posebne mere iz ovog predloga po pravnoj prirodi?

35 W. A. Schabas /2002/: *Genocide in International Law*, Cambridge, p. 266.

Član 2. Predloga koji nosi naziv *Cilj zakona* se nedvosmisleno naslanja na odredbu člana 78. KZ-a koja govori o svrsi mera bezbednosti, s tim da se između *stanja* i *uslova* koji mogu biti od uticaja da učinilac ubuduće vrši krivična dela opredeljuje samo za „uslove koji mogu biti od uticaja da učinioци krivičnih dela protiv polnih sloboda prema maloletnim licima ubuduće vrše krivična dela“. Iz ove sadržine vidi se da su po svojoj svrsi zamišljene, u prvom redu, kao neka vrsta mere bezbednosti, ili, eventualno, kao neka vrsta pravnih posledica osude. Ipak, u samom Predlogu postoje barem dve prepreke da se *posebne mere* postave bilo kao mere bezbednosti, bilo kao pravne posledice osude.

Na prvom mestu, mere bezbednosti se, kao sankcije, izriču. Ne postoji obaveza za sud da ih obavezno izrekne, osim u izuzetnim slučajevima (oduzimanje predmeta itd.). Iz člana 1. i iz člana 7. Predloga saznajemo da se ove posebne mere *sprovode*, a ne izriču. U slučaju kada neke mere kaznenog karaktera sud ne izriče i ne odmerava one nisu sankcije. Na drugom mestu, mere bezbednosti se izriču kada se izvrši procena opasnosti pojedinačnog učinioca krivičnog dela. Mere bezbednosti ne smeju da se vezuju za određene tipove delinkvenata, niti za određena biološka ili biopsihološka tumačenja pojma opasnosti učinioca. A upravo to je učinjeno u ovom predlogu zakona. Posebne mere se sprovode nad učiniocima tačno određenih krivičnih dela (dela protiv polne slobode) izvršenih prema tačno određenim licima (maloletnim licima). Sve u svemu sprovode se nad onim učiniocima krivičnih dela koje predlagač zakona *doživljava* kao pedofile.³⁶ Obe primedbe jasno govore da posebne mere nisu sankcije. Ako nisu sankcije, pitanje je šta jesu?

Ako se obavezno sprovode kao posledica osude na neka dela i neke kazne i ako su kaznenog karaktera one bi mogle da budu pravne posledice osude iz glave 8. KZ-a. Ipak, protiv ovog zaključka govori činjenica da je u ovom istom Predlogu članu 6. dat naziv *pravne posledice osude* koji se najneposrednije naslanja na odredbe glave 8. KZ-a i ponavlja ih do neke mere. Njime se određuju koje pravne posledice osude nastupaju kao posledica osude za krivična dela protiv polnih sloboda izvršenih prema maloletnim licima. Postojanje ovog člana u Predlogu jasno vodi zaključku da za predlagača posebne mere jesu nešto drugačije od pravnih posledica osude. Ovo otuda što su predviđene u posebnom članu.

U ovakvom slučaju je najbolje da se sadržina posebnih mera upotrebi kao indikator njihove pravne prirode.

Posebne mere se, prema članu 7. Predloga, sastoje od:

- 1) obaveznog javljanja nadležnom organu policije i Uprave za izvršenje krivičnih sankcija;
- 2) zabrane posećivanja mesta na kojima se okupljaju maloletna lica (vrtići, škole i sl);
- 3) obaveznog posećivanja profesionalnih savetovališta i ustanova;
- 4) obaveznog obaveštavanja o promeni prebivališta, boravišta ili radnog mesta;
- 5) obaveznog obaveštavanja o putovanju u inostranstvo.

36 Važno je napomenuti da je ovo predlagačev doživljaj pedofilije, a ne shvatanje kriminologije kao nauke.

Iz sadržaja posebnih mera se vidi da su one oblikovane po ugledu na neke od obaveza koje se mogu izreći uz uslovnu osudu kao sadržina zaštitnog nadzora. To je zanimljiva analogija koja je verovatno učinjena da bi predlagač imao opravdanje: ako tih mera već ima u KZ-u, pa zašto ne bi mogle da se ponove u krivičnom pravu? Ipak, ova analogija je potpuno neosnovana.

Da bi se izrekla uslovna osuda mora pre toga da se **UTVRDI** kazna zatvora. Zatim se, kao akt koji je na liniji ostvarivanja načela poslednjeg sredstva, izriče uslovna osuda ukoliko se njome može ostvariti ista svrha koja bi se ostvarila zatvorom. To proizlazi iz odredbe o svrsi uslovne osude iz člana 64. KZ-a koji kaže da je „...svrha uslovne osude i sudske opomene da se **kazna ne primeni...**“. U ovom slučaju radi se o kazni zatvora. Kazna koja čoveka lišava slobode kretanja. Zatim se određuje zaštitni nadzor. On se određuje kada je već izrečena uslovna osuda („Kad **izrekne** uslovnu osudu sud može odrediti da se učinilac stavi pod zaštitni nadzor...“ član 72. KZ).

Ako se država odluči da aktom poverenja, a sudija upravo svojom procenom o poverenju u osuđenika odlučuje o uslovnoj osudi, odluči da nekog ko je zaslužio zatvor ipak ne pošalje tamo, onda je više nego razumljivo zašto može da mu odredi neke obaveze u ponašanju u vidu zaštitnog nadzora. Ne kaže uzalud jedno od pravila logičkog tumačenja: ko može više, može i manje. Sve te različite obaveze koje sud može da izrekne u vidu zaštitnog nadzora uz uslovnu osudu zaista predstavljaju ograničenije lične slobode i slobode kretanja, ali su one samo derivati celokupnih pomenutih sloboda. Umesto potpunog oduzimanja lične slobode i slobode kretanja, osuđenom se delimično oduzima sloboda kretanja putem nametanja obaveze da se periodično javlja službeniku za zaštitni nadzor, da se uzdržava od posete nekim mestima, da posećuje profesionalna savetovališta ili ustanove itd.

Posebne mere iz predloga zakona ne deluju tako. One, **nakon** što je neko **izdržao** kaznu zatvora, uvode određene obaveze ili zabrane u ponašanju koje, kako je rečeno, predstavljaju određene derivate lične slobode i slobode kretanja.

Za bilo kakvo ograničenje lične slobode i slobode kretanja mora da postoji osnov u Ustavu RS, a za ovo ne postoji. Dovoljno je pogledati, na primer, član 39. Ustava RS o slobodi kretanja i videti da on poznaje samo 4 osnova za ograničenje ovog prava: vođenje krivičnog postupka, zaštite javnog reda i mira, sprečavanja širenja zaraznih bolesti i odbrane RS. Niti jedan ne stvara osnov za „obavezno obaveštavanje o putovanju u inostranstvo“ ili bilo koju drugu, kako ih ovaj predlog zove, posebnu obavezu.

Još jedan član Predloga koji je manjkav jeste 17. koji u stavu 1. predviđa, između ostaloga, prekršaje za pravna lica koja „ne poštuju“ pravne posledice osude predviđene predlogom. Ovde se kao posebno zanimljiv pojavljuje opis radnje prekršaja izražen rečima „ne poštuje“. On kao da dolazi iz rečnika zemunske pravne terminologije. Predlagač nam je ostao dužan za objašnjenje kako se to „poštuje“ ili „ne poštuje“ neka pravna posledica osude. Možda bi pravna posledica osude trebalo da se **ISPOŠTUJE**? Takođe, predlagač nije objasnio kakav je odnos ove odredbe sa krivičnim delom iz člana 341. KZ-a **Protivzakonito omogućavanje vršenja određenih poziva, funkcija, dužnosti, poslova i delatnosti** koje zahvata iste radnje, ali ih čini krivičnim delima.

Član 5. Predloga koji uvodi zabranu ublažavanja kazne i uslovnog otpusta učinocima navedenih krivičnih dela je delimično nepotreban. Zabrana ublažavanja kazne

je već uvedena izmenama i dopunama KZ-a 2009. godine za dela iz članova 178., 179. i 180. tako da se u slučaju ovih dela samo nepotrebno ponavlja. Što se tiče zabrane uslovnog otpuštanja, ova odredba je problematična zato što briše odnosno poništava osnovnu funkciju uslovnog otpusta. Njena osnovna svrha je da ukaže na mogućnost ispunjavanja svrhe kažnjavanja bez potpunog izdržavanja kazne. Ako se nekome onemogućiti da dokaže da se u toku izdržavanja kazne popravio dovoljno da može da bude uslovno otpušten, sa razlogom može da se postavi pitanje svrhe kažnjavanja u slučaju krivičnih dela protiv polnih sloboda izvršenih nad maloletnicima. Šta je svrha kažnjavanja u ovim slučajevima?

Ovo pitanje dodatno pojačava i zabrana ublažavanja kazne. I ona se omogućava kada sudija dođe do zaključka da se ublaženom kaznom postiže svrha kažnjavanja. Predlogom zakona sudiji se oduzima ta mogućnost. U prilog ovom pitanju ide i odredba članova 13. do 15. Predloga o posebnoj kaznenoj evidenciji za izvršioce krivičnih dela navedenih u zakonu. Ova evidencija se, po svemu sudeći, vodi nezavisno od kaznene evidencije predviđene KZ-om i Predlogom je predviđeno da je trajna i ne može se brisati. Ovakav predlog ukida u potpunosti institut rehabilitacije. On je takođe zamišljen da pospeši svrhu kažnjavanja putem vraćanja statusa neosuđivanosti, između ostaloga, i brisanjem iz kaznene evidencije, onom osuđenom koji određeno vreme nakon izdržane, oprostene ili zastarele kazne ne učini novo krivično delo.

Član 15. predloga predviđa i da će država podatke iz ove posebne evidencije dostavljati „inostranim državnim organima“, što je do sada bilo nezamislivo. Država treba da pomogne građanima kada treba da ostvare svoje interese u inostranstvu, a ne da ih cinkari strancima. Sada se s pravom može postaviti pitanje kakav je odnos ove odredbe sa odredbom člana 102. KZ-a koja kaže da niko nema prava da traži od građana podatke o njihovoj osuđivanosti ili neosuđivanosti, ako će država sama da deli te podatke strancima?

Na kraju bi trebalo reći da se sama suština ovog predloga pokazuje kao nedostatna. Kojim to istraživanjima je predlagač i kada utvrdio da se, kako kaže u obrazloženju, obim krivičnih dela protiv polne slobode povećao? Ako i jeste, kojim to istraživanjima je zaključio da upravo učinioci ovih krivičnih dela izvršenih nad maloletnicima pokazuju posebnosti koje zaslužuju ovako „posebne mere“? Ko je, kada i kojim istraživanjima utvrdio da se oni učinioci krivičnih dela koje predlagač pokušava da odvoji od opšte populacije zaista razlikuju od ostalih i da je stopa povrata kod njih veća nego kod drugih učinilaca krivičnih dela? Nakon ovog predloga zakona može se postaviti pitanje postojećih shvatanja povrata, pedofilije, svrhe kažnjavanja, rehabilitacije, sankcije i mnoga druga.

ZAKLJUČAK

Opisana nastojanja zakonodavca oličena u predlozima zakona koji su upućeni u Narodnu skupštinu, a koja vode zaoštavanju kriminalne politike i širenju krivično-pravne represije nisu nova na zakonodavnom planu. Ako posmatramo i period pre donošenja KZ one su, to se slobodno može reći, temeljno kretanje ili opredeljenje, a ne incident. Izuzetak je jedino sam KZ. Usled toga već date ocene rada srpskog

zakonodavca u polju krivičnog prava u poslednjih 10 godina stoje i danas.³⁷ Kako će ove ocene izgledati nakon novog ZID KZ koji će biti upućen u Narodnu skupštinu u oktobru 2012. godine ostaje da se vidi.

U Uvodu rada je rečeno da će se ponuditi jedan mogući, ali i verovatni odgovor na pitanje otkud ova kriminalno-politička kretanja kod srpskog zakonodavca.

Srpski zakonodavac se opredelio za krivičnopravne reforme u jeku najveće ekonomske i finansijske krize koja potresa ceo svet pa i našu zemlju. Povećanje nezaposlenosti povećava osećanje nesigurnosti kod građana, a ima i određeni uticaj na povećanje stope kriminala. Sredstva javnog informisanja naglašavaju ove pojave. Neki zakonodavci, tako i srpski, se u takvim vremenima opredeljuju da povećaju osećanje sigurnosti kod građana pojačavajući krivičnopravnu represiju. Ključni razlog za ovakvo ponašanje zakonodavca je činjenica da je krivično pravo, sa izuzetkom vojne sile, najjači represivni mehanizam u rukama jedne države. Zahvaljujući tome dešava se da se u vremenima kada nema ratova, a država prolazi kroz periode većih društvenih nestabilnosti i kriza koje u pravilu vode preispitivanju i samih temelja na kojima počiva, zakonodavac reaguje upravo u onoj sferi, sferi sile odnosno represije, koja na najbolji način pokazuje, svima koji sumnjaju u njegovu vitalnost, da je delotvoran, dejstven i sposoban da se odupre izazovima koji se pred njega postavljaju.³⁸ Tako pokušava da ostavi utisak da se bori sa kriminalom kao vrelom nesigurnosti i tu pravi ključnu grešku.

Kada je kažnjavanje u pitanju, ili kriminal uopšte, glas naroda je u pravilu pogrešan, iracionalan i nečovečan. Kako nam istorijski razvoj krivičnog prava pokazuje, javnost je brza i laka na obeležavanju kako potencijalnih kriminalaca tako i osuđenih kriminalaca i stvaranju predrasuda o njima, iako je ova pravna grana izvorno zamišljena da popravlja, a ne da diskriminiše. Zakonodavac ne sme da podleigne pritisku koji stvara pojava, kako je kriminologija naziva, „punitivne javnosti“.

U suprotnom, zakonodavac stvara norme potčinjavajući ih političkim potrebama i zahtevima populističke kriminalne politike (ako to uošte može da se nazove kriminalnom politikom), bez obzira na dugoročne štetne posledice po krivično pravo.³⁹ Ovakva kretanja kod zakonodavaca u nauci su već ocenjena kao štetna po krivično pravo i nazvana su „punitivni populizam“.⁴⁰

37 Z. Stojanović /2011/: Krivično pravo u doba krize, *Branič*, br. 1-2, str. 45-48; Z. Stojanović /2003/: Kriza savremenog krivičnog prava, *Prava Čoveka*, br. 5-6, str, 17.

38 U ovim nastojanjima naš zakonodavac nije originalan. On prepisuje recept koji je već viđen na drugim prostorima u sličnim situacijama. Tako je krajem 70-tih godina prošlog veka povećanje stope kriminaliteta, naročito lakšeg, razvilo osećanje nesigurnosti u francuskoj javnosti koje je bilo dodatno osnaženo od strane medija. To je bilo i vreme velike stope nezaposlenosti u Francuskoj. Vlasti su morale da ostave utisak da se bore protiv nesigurnosti i protiv kriminala: S. M. Clavier /1997/: *Perspectives on French Criminal Law*, p. 15, <http://userwww.sfsu.edu/~sclavier/research/frenchpenalsystem.pdf>, 15. maj 2009. godine.

39 Z. Stojanović, *op. cit.*, VI, str, 17.

40 Ripolles piše da su poslednje promene u španskoj kriminalnoj politici zabrinule skoro celu akademsku javnost i aktere krivičnopravnog sistema koji odbacuju i neodobravaju ove zakonodavne intervencije: J. L. D. Ripolles /2007/: The “Law and Order” Approach in Spanish Criminal Justice Policy, *Electronic Review of The International Association of Penal Law*, A-02, p. 1. <http://www.penal.org/IMG/JLDRLawOrderSpanish.pdf>, 10. oktobra 2012. godine.

Uzrok ovom ponašanju zakonodavca je klasična veza koju savremena nauka gradi između politike suzbijanja kriminaliteta, i obične politike. One se zahvaljujući, ne samo terminološkoj, nego i suštinskoj bliskosti, vrlo lako pomešaju ili poistovete. Tako dolazi do pojave da se neki od mehanizama klasične politike upotrebe u domenu kriminalne politike. Brzina, odlučnost, oštrina, beskompromisnost i snaga jesu odlike koje birači vole da vide kod nosilaca moći odlučivanja u političkim tokovima. Stoga je prirodno da se te osobine prenesu na kriminalno-političke mehanizme, mere ili sredstva. Krajnji ishod takvog pristupa jesu oštre i snažne mere u domenu krivičnog prava. Tamo gde je potrebna istančanost hiruškog noža i filigranski precizan rez, država koristi mesarsku sataru i za nju svojstven udarac.

Jedno efikasno i delotvorno krivično pravo prosto ne može i ne sme da funkcioniše na takav način. Svaki zakonodavac, pa tako i srpski, ima istorijsku odgovornost da se odupre ovim psihološki razumljivim, ali naučno i praktično potpuno neprihvatljivim i nedelotovornim idejama koja vode zaoštavanju krivično-pravne represije i pravnoj nesigurnosti.⁴¹

LITERATURA

- F. Bačić /1980/: *Krivično pravo – Opći dio*, Zagreb
- S. M. Clavier /1997/: *Perspectives on French Criminal Law*, p. 15, http://userwww.sfsu.edu/_sclavier/research/frenchpenalsystem.pdf, 15. maj 2009. godine
- N. Delić /2010/: Zabrana (isključenje) ublažavanja kazne u određenim slučajevima, *Crimen*, br. 2
- M. Đ. Đorđević /1988/: Osnovne karakteristike Posebnog dela Nacrta novog Krivičnog zakonika SRJ – objavljeno u: *Aktuelna pitanja tekuće reforme jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva* (priredio S. Bejatović), Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Jugoslavije, Beograd
- A. Eser /1973/: The Politics of Criminal Law Reform in Germany, *American Journal of Comparative Law*, No. 2
- N. Jovančević /2008/: *Podstrekavanje – oblik saučesništva i samostalno krivično delo*, Beograd
- Lj. Lazarević /2006/: Kritički osvrt na neka rešenja u KZ Srbije, *Pravni život*, br. 9
- H. H. Olsen /2008/: The Snake from Fujian Province to Morecambe Bay: An Analysis of the Problem of Human Trafficking in Sweated Labour, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, No. 1
- M. Radovanović /1976/: *Krivično pravo SFRJ – Opšti deo*, Beograd
- J. L. D. Ripolles /2007/: The “Law and Order” Approach in Spanish Criminal Justice Policy, *Electronic Review of The International Association of Penal Law*, A-02, p. 1. <http://www.penal.org/IMG/JLDRLawOrderSpanish.pdf>
- W. A. Schabas /2004/: *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge
- W. A. Schabas /2002/: *Genocide in International Law*, Cambridge

41 A. Eser /1973/: The Politics of Criminal Law Reform in Germany, *American Journal of Comparative Law*, No. 2, p. 253.

- Z. Stojanović /2005/: Karakteristike predloga Krivičnog zakonika Srbije, *Branich*, br. 1-2
- Z. Stojanović /2005/: Osnovne odlike novog Krivičnog zakonika Srbije, *Revija za krivično pravo i kriminologiju*, br. 1
- Z. Stojanović /2011/: *Krivično pravo-Opšti deo*, Beograd
- Z. Stojanović /2007/: *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd
- Z. Stojanović /2011/: Krivično pravo u doba krize, *Branich*, br. 1-2
- Z. Stojanović /2003/: Kriza savremenog krivičnog prava, *Prava Čoveka*, br. 5-6
- T. Živanović /1911/: *O uvredi i kleveti*, Beograd
- Krivični zakonik*, Službeni glasnik RS, broj 85/05, 88/05 (ispr.), 107/05 (ispr.)
- Zakon i izmenama i dopunama Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik RS, broj 72/2009
- Zakon i izmenama i dopunama Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik RS, broj 111/2009
- UN Convention Against Corruption*, <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>

Branislav Ristivojević

Faculty of Law, University of Novi Sad

NEGATIVE TRENDS IN CRIMINAL POLICY IN THE SUBSTANTIVE CRIMINAL LAW OF SERBIA SINCE THE ADOPTION OF THE PENAL CODE: THOROUGH LEGISLATOR DETERMINATION OR AN INCIDENT

SUMMARY

Through the planned changes (January, 2012) and implemented changes (2009) the Serbian legislator significantly drifted from the original criminal policy on which the Serbian Penal Code had been built of in 2005. In this work the author explained each deficiency by critically approaching mentioned legislative activity and then he classified them into groups according to their negative effects not just on a whole Penal Code but on its original criminal policy goals.

In the conclusion, the author takes a stand that these negative trends in criminal policy in the substantive criminal law occurred because the legislator recoiled before the pressure “punitive public” phenomena.

Final and complete answer on the question whether these movements are thorough phenomena or an incident, in other words whether the Serbian legislator could be placed into a group of legislators which are called by the science “punitive populists”, will depend on the content of the Law and Amendments and Supplements to the Penal Code which is scheduled for fall 2012.

Keywords: criminal policy, criminal law, penal code, punitive public, punitive populism.